

Nr 109

Av herr **Grym m. fl.**, *angående dispositionen av den s. k. Längmanska A-fonden.*

Riksdagens senaste församlade revisorer har i sin berättelse bland annat till behandling upptagit frågan om dispositionen av den s. k. Längmanska A-fonden, vars avkastning beräknas bli tillgänglig för användning under budgetåret 1957/58. Revisorerna har därvid ifrågasatt, om icke A-fonden bör uppgå i den Längmanska kulturfonden. Under åberopande av fondkapitalets storlek samt de invecklade och svårtolkade föreskrifterna i det testamente som ligger till grund för donationen, har revisorerna dock ansett, att frågan dessförinnan behöver göras till föremål för särskild utredning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har i utlåtande över den av revisorerna behandlade frågan anfört följande:

Länsstyrelsen kan icke dela revisorernas åsikt, att det skulle möta svårigheter att på ett ändamålsenligt sätt finna användning för den s. k. A-fonden i enlighet med donationens ursprungliga syften. Det är visserligen riktigt, att det allmänna numera har ansvaret för anläggning, underhåll och drift av huvudparten av kommunikationsväsendet liksom för flertalet sjuk- och socialvårdsuppgifter även i den landsända, vars framtida utveckling donationen ville främja. Men dessa åtgärder tillgodoser endast en del av de behov, som testamentet omnämner. Bland övriga i testamentet uppräknade men av revisorerna icke närmare berörda uppgifter märkes sålunda inrättandet av mönsterjordbruk och mönsterskogsbruk, avhjälpande av följderna av missväxt och naturkatastrofer, bidrag till vattenavlednings- och dikningsföretag samt bistånd åt handel, industri och slöjd. Därtill kommer, att enligt testamentets avfattning den däri gjorda uppräknningen allenast utgör en exemplifiering. Hänsyn måste därför också tagas till områden, som är likartade med de nämnda men vilka på testators tid måhända icke var så aktuella, att de ansågs bära särskilt omnämnas, exempelvis vissa allmänna åtgärder för lantbrukets och skogsbrukets främjande samt turistnäringen.

Länsstyrelsen vill för att ytterligare belysa detta lämna några exempel på behov inom länet, vilkas tillgodoseende måste anses överensstämma med vad donator åsyftat. Flertalet av dessa exempel grundar sig på undersökningar, som företagits med anledning av det uppdrag Eders Kungl. Maj:t den 26 maj 1954 lämnat länsstyrelsen att utreda Tornedalens och Överkalixbygdens försörjning medelst där befintliga naturtillgångar och tillgänglig arbetskraft. Den del av länet, som detta utredningsuppdrag omfattar, täcker dessutom väl det område, vilket enligt testator skall ha prioritetsrätt.

Under arbetet med Tornedalsutredningen har ett tidigare vid olika tillfällen omvitnat faktum ytterligare bestyrkts, nämligen att Tornedalens liksom för övrigt hela länets näringsliv är föga differentierat. Detta har visat sig ha synnerligen menliga följder för arbetsmarknaden, främst i form av en stark säsongarbetslöshet. Som exempel på arbetslöshetens omfattning kan omnämnas, att vid arbetsförmedlingarna i länet under maj månad

1955 anmäldes icke mindre än 4 091 manliga arbetssökande, vilka utgör mer än en fjärdedel av de för hela landet vid samma tid anmälda manliga arbetslösa. Av länets manliga arbetssökande tillhörde omkring hälften Tornedalskommunerna. Situationen synes i framtiden komma att ytterligare förvärras. Kraftiga motåtgärder är alltså påkallade om en icke på lång sikt mycket omfattande utflyttning av särskilt ungdom skall ske från detta område. Redan nu är denna tendens starkt påtaglig och ägnad att inge bekymmer. Vissa uppslag för att främja näringslivet och därigenom i någon mån råda bot mot nämnda missförhållanden ha också framkommit från skilda håll. Olika omständigheter såsom de transportfördyrande avstånden, den ringa yrkestraditionen och främst kapitalbristen, gör det emellertid svårt att stimulera till ökad verksamhet utan ekonomiskt bistånd utifrån. Länets företagarförening, som i förhållande till sina starkt begränsade resurser gjort betydande insatser till näringslivets fromma inom länet, har — trots avsevärd hjälp av länets landsting — icke tillräckliga medel för att tillfredsställa ens de mest trängande lånebehoven. Genom den senaste tidens kreditåstramningar har detta behov blivit ännu mera påtagligt. Det finns därför ett mycket betydande utrymme för åtgärder i syfte att ekonomiskt stödja näringslivet i Tornedalen.

Trots goda förutsättningar som turistlandskap, har Tornedalen för närvarande närmast karaktär av genomfartsled för turisterna. Anledningen härtill är främst den nästan totala avsaknaden av tidsenliga hotell och pensionat. Några speciella anläggningar för turiständamål finns icke. Anorlunda förhåller det sig på den finska sidan av gränsen, där några högmoderna anläggningar uppförts med bidrag från det allmänna. Turisterna söker sig därför — på grund av brist på inkvarteringsmöjligheter — ofta över gränsen till Finland. Även i fråga om turistnäringen finns följaktligen ett betydande ännu icke tillgodosett investeringsbehov.

Vården av de enskilda skogarna i Tornedalen är eftersatt. Den viktigaste anledningen härtill är måhända, att skogsodling är mycket kostnadskrävande i dessa svårföringrade trakter. En preliminär undersökning har visat, att omkring 28 000 dagsverken skulle erfordras för att sätta de enskilda skogarna i ett godtagbart tillstånd. Med nuvarande bidragsformer och tillgängliga anslag torde emellertid en sådan upprustning icke komma till stånd. Några ålägganden enligt skogsvårdslagen har länets skogsvårdsstyrelse också hittills icke ansett sig rimligen kunna ge. En beräkning av behovet av skogsbilvägar inom de enskilda skogarna i Tornedalen har givit vid handen, att omkring 300 km sådana vägar skulle behöva byggas för att ett rationellt skogsbruk skall kunna bedrivas. Kostnaderna härför belöper sig till minst 4,5 miljoner kronor. Även här är villkoren för statsbidrags- och lånegivningen sådana att ett så omfattande vägbyggnadsprogram icke kan väntas bli utfört inom överskådlig tid. Dessutom bör erinras om, att bidrag eller lån enligt gällande regler icke utgår till underhåll av skogsvägar. Beträffande skogsbruket kan också omnämnas, att skogsvårdsstyrelsen i länet planerar att förlägga en s. k. skogsvårdsgård till Tarendö, där behovet av en sådan gård är stort. Förutsättningen för att skogsvårdsgården skall komma till stånd är emellertid, att förutom från stat och vederbörande kommuner erhålles bidrag från enskilt håll. Bland annat räknas med anslag från Norrbottens läns konjunkturutmättningsfond och från allmänningssfonderna.

Om jordbruket i Tornedalen skall kunna utvecklas till en standard, som är någorlunda jämförbar med jordbruken i landet i övrigt, är mycket omfattande investeringar erforderliga. Icke mindre än 7 000 ha åkerjord an-

ses sålunda behöva täckdikas. Man beräknar att det behövs omkring 33 miljoner tegelrör för att genomföra ett sådant projekt. Med nuvarande priser torde dessa fritt järnvägsstation kosta omkring 4,5 miljoner kronor, vartill kommer bilfrakter för rören samt arbetslöner. Enligt av hushållningssällskapet i länet gjorda försök har för grundkalkning av Tornedalens jordbruk beräknats åtgå över 66 000 ton kalk, som i inköp torde belöpa sig till 6,6 miljoner kronor. I hela Tornedalen finns för närvarande endast 13 tornsilos och 14 gropsilos av betong för förvaring av grönfoder. Dessa anläggningar utgör endast en bråkdel av de silos, som rätteligen behövs i dessa trakter, där jordbruket övervägande är baserat på husdjurskötsel.

I vilken utsträckning torrläggning och avdikning är önskvärd i Tornedalen har icke kunnat närmare inventeras. Med hänsyn till de ständigt återkommande översvämningarna inom dessa områden samt till behovet av lämplig mark för nyodling, kan dock utan tvekan påstås, att sådana företag är påkallade i betydande omfattning. De speciella förhållanden, som råder i dessa avseenden, torde för övrigt väl belysas av revisorernas anförande under § 26 i sin berättelse rörande ett i Tornedalen aktuellt torr-lägningsföretag, nämligen vattendraget Keräsökis reglering. Även om, såsom revisorerna förordat, ett större statsbidrag än det vanliga kommer att medgivas detta företag, kommer kostnaderna för detsamma likväl att hårt belasta vederbörande kommuner och enskilda jordbrukare. Betydande insatser skulle här kunna åstadkommas med tillhjälp av A-fonden.

De klimatiska och geografiska förhållandena i Tornedalen medför, att riskerna för missväxt och naturkatastrofer måhända är större samt på grund av innevånarnas svaga ekonomi svårare att bära där än på andra håll i landet. Länsstyrelsen vill endast erinra om de stora översvämningarna sommaren 1954, vilka bland annat i Tornedalen orsakade svår missväxt och omöjliggjorde höskördens bärgning. För att förhindra att kreaturstammen helt eller till övervägande del måste nedslaktas, utdelades — i avvaktan på och som komplement till de av statsmakterna senare beslutade stödåtgärderna — som foderhjälp till behövande jordbrukare omkring 270 000 kronor. Dessa medel bestod dels av gåvor från enskilda personer och sammanslutningar och dels av anslag från den till länsstyrelsens föfogade stående s. k. nödhjälpsfonden, vars kapital till och med i viss utsträckning måste tagas i anspråk. Det är givet, att tillgång till avkastningen från en fond av A-fondens storlek skulle utgöra en god borgen för det snabba ingripande som är av nöden i sådan katastrofsituation som den nyss omnämnda.

Vad nu anförts utgör såsom redan påpekats endast en exemplifiering på sådana hjälpbehov, vartill fonden skulle kunna komma till användning. Exemplet kan mångfaldigas och även appliceras på andra delar av länet. Som en sammanfattning av den ekonomiska situationen i vissa delar av länet och särskilt Tornedalen kan emellertid tjäna en redogörelse för de skattelindringsbidrag, som utgår från staten. Enligt Sveriges officiella statistik Kommunernas finanser år 1951, som utgör den för länsstyrelsen senast tillgängliga uppgiftskällan härutinnan, utgick detta år för hela landet 4,1 miljoner kronor i sådana bidrag. Därav tilldelades Norrbottens län icke mindre än 3,7 miljoner eller över 90 procent. Endast Tornedalskommunerna erhöll närmare 2,9 miljoner eller nästan 71 procent av totalbidraget.

I motsats till revisorerna vill alltså länsstyrelsen framhålla, att några svårigheter att finna användning för A-fondens avkastning i detta län icke föreligger och ej heller torde vara att förvänta inom överskådlig tid. Några skäl att låta denna fond uppgå i den Längmanska kulturfonden före-

ligger alltså icke enligt länsstyrelsens mening. Däremot kan länsstyrelsen tillstyrka en utredning såvitt angår tolkning av testamentets bestämmelser om A-fondens användning för de ändamål, som ursprungligen avsetts, eller andra härmed jämförliga ändamål inom Norrbottens län samt från vilken tidpunkt avkastningen skall kunna disponeras. Med anledning av vad länsstyrelsen ovan anført, bör utredningen även behandla frågan om vem som skall besluta om medlens användning. Enligt länsstyrelsens åsikt bör detta, i likhet med vad som gäller för kulturfonden, anförtros åt en nämnd, bestående av förslagsvis fem ledamöter som förordnas av Eders Kungl. Maj:t. Då avkastningen från fonden enligt testamentet i första hand skall användas inom Norrbottens län torde det vara lämpligt att nämnden har sitt säte i Norrbottens län och att förslag på ledamöter lämnas av exempelvis respektive länsstyrelsen, landstinget, hushållningssällskapet, skogs-
vårdsstyrelsen och företagarföreningen.

Undertecknade har samma mening som länsstyrelsen rörande fondmedlens framtida användning. Som länsstyrelsen på ett så åskådligt sätt belyst, finns betydande möjligheter att i Norrbottens län nu och framgent nyttiggöra fondavkastningen i enlighet med vad donator avsett. Av länsstyrelsens utlåtande torde man även kunna draga den slutsatsen, att Tornedalsutredningen kommer att utmynna i vissa äskanden om medel till olika ändamål för att Tornedalens försörjning skall kunna förbättras.

Liksom länsstyrelsen hyser vi följaktligen den uppfattningen, att ingen som helst anledning finns att vidtaga den allvarliga åtgärd, som ett frångående av testators yttersta vilja innebär. Ett beslut i en sådan riktning skulle utan tvekan väcka stor förundran hos länets befolkning särskilt bland dem, som i brist på medel icke kunnat erhålla ekonomiskt stöd till ny företagsamhet i en eller annan form. Det kan i detta sammanhang också omnämnas, att vid behandlingen för några år sedan av frågan om användningen av motsvarande fond i Finland, såvitt vi har oss bekant, icke ens ifrågasattes att ändra testamentsbestämmelserna.

Med stöd av vad sålunda anförts får vi hemställa,
att riksdagen måtte

dels uttala att den Längmanska A-fonden skall disponeras jämlikt andemeningen i testamentet och att förslag om ändrade användningsföreskrifter alltså avvisas;

dels hos Kungl. Maj:t hemställa om en utredning såvitt angår den närmare tolkningen av testamentets bestämmelser om A-fondens utnyttjande för de ändamål, som ursprungligen avsetts, eller andra därmed jämförliga syften i Norrbottens län; beträffande tidpunkten för avkastningens ianspråktagande;

samt i fråga om sammansättningen av det organ, som skall besluta om medlens användning.

Stockholm den 24 januari 1956

Jakob Grym

Hugo Sundberg

E. Hj. Nyström